

●

Cilt 1 / Sayı 2 / Kış 2021

Kitap Tanıtımı

●

Yorumbilimsel Açıdan Şiirin Özgünlüğü: *Mimesis, İfade ve Gösterge*

Fatma Nur Topel

Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

ORCID: 0000-0003-4489-5101

nurtopell@gmail.com

Topel, Fatmanur. "Yorumbilimsel Açıdan Şiirin Özgünlüğü: *Mimesis, İfade ve Gösterge*". *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 1.2 (Kış 2021): 119-22.

DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.16>

Geliş Tarihi: 11.11.2021 / Kabul Tarihi: 29.11.2021 / Yayınlanma Tarihi: 31.12.2021

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

Yorumbilimsel Açıdan Şiirin Özgünlüğü: *Mimesis, İfade ve Gösterge*

Fatma Nur Topel

Gündoğdu, Servet. *Mimesis, İfade ve Gösterge: Şiirin Özgünlüğü Bağlamında Poetika Sorunu*. Ankara: Hece Yayınları, 2021.

Yapısı gereği çok anlamlı olan ve dilin özel kullanımları aracılığıyla yaratılan kendine özgü imgeler taşıyan şiirin nitelikleri, Antik Yunan'dan bu zamana kadar tartışılan bir konudur. Şiiri şiir yapan özelliklerin aydınlatılması, onun özgünlüğünün anlaşılır kılınması için önemlidir. Her dinleyicisinde veya okuyucusunda bir diğerinden farklı duygu ve düşünceler meydana getiren şiirin poetika ile olan ilişkisini saptamak da onun özgünlüğünü açıklayabilmek için önemlidir. Servet Gündoğdu'nun *Mimesis, İfade ve Gösterge: Şiirin Özgünlüğü Bağlamında Poetika Sorunu* adlı kitabı, bu konuları mercek altına alan önemli bir eserdir.

Gündoğdu'nun doktora tezine dayanan ve *Mimesis, İfade ve Gösterge* üst başlığını taşıyan kitapta, şiirin özgünlüğünün ne olduğu sorusundan hareketle, okur ile şiir arasında soru-cevap biçiminde poetikanın nasıl meydana geldiği konusu irdelenmiştir. Buradan yola çıkılarak "[p]oetikanın şiir üzerinde anlamına sahip oluşundan hareketle, şiir ve poetika arasındaki bu üzerindelik biri diğerinden ayrıştırılmaz, daima bir süreç içinde anlam kazanan dilsel bir ilişkisellik midir, yoksa biri diğerine anlam veren, bütünüyle birbirinden bağımsız olan bir söylemsel karşıtlık mıdır?" (179) sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, yorumbilimsel (hermenötik) düşüncenin metnin alegorik anlatımından dolayı sahip olduğu çok anlamlılığı merkeze koyan ve bu anlamları gün yüzüne çıkarmayı amaçlayan tutumundan yararlanılarak şiir ile poetika arasında bir "öncelik/sonralık, yapaylık/doğallık veya hiyerarşi" sorununun bulunmadığı saptanmıştır. Her iki kavramın da "daima zarurî iki ontolojik, tarihsel ve dilsel gerçeklik olduğu fikri[nin] benimsenmekte" (12) olduğu gösterilmiştir. Bunun için şiir ile poetikanın tarihsel arka planına ışık tutulmaya çalışılmış, iki kavram arasındaki kuvvetli ilişkinin aydınlatılması hedeflenmiştir.

Üç bölümden oluşan kitapta, yorumbilimsel eleştirinin önemli temsilcilerinden biri olan Hans-Georg Gadamer'in "köken ve gerçeklikleri göz önünde bulundurulmaksızın evrensel olarak apaçık görülen egemen estetik kavramlar" (alıntılayan Gündoğdu 12) olarak nitelediği "mimesis", "ifade" ve "gösterge" kavramları sırasıyla ele alınmıştır. Bu kavramlar, dil merkezli felsefesiyle

varoluşçu düşüncenin temsilcilerinden biri olan Martin Heidegger'in "sanatın özü" olarak nitelendiği şiir açısından incelenmiştir. Söz konusu kavramların modern düşüncede sahip olduğu anlamların ötesinde neyi ifade ettikleri irdelenmiştir. Bu yapılırken kavramların kökenleri, şiir eleştirisi açısından kuramsal terim hâlini aldıkları dönemler ve farklı düşünürlerce onlara yüklenmiş bazı anlamlar üzerinde durulmuştur.

"Âşinalık ve Yabancılık Diyalektiğinde Mimetik Şiir: Özgünlükle Şiir" başlığını taşıyan birinci bölümde, mimesis kavramına modern düşüncenin sınırları ötesinde bakılarak kavramın, mistik birliğin bozulması ile logos fikrinin oluştuğu zamanlarda, yabancılaşma tecrübesiyle ortaya çıktığı iddia ediliyor. İlk olarak mimesisin Latin ve Neoklasikçi düşüncedeki evrimine odaklanılıp onun "edebî modellerin taklidi" olarak tanımlandığı belirtiliyor. Ardından etimolojik yaklaşım ile Latin dünyası ve Neoklasikçi poetikanın elinde anlamı daraltılmış olan kavramın Antik Yunan kültüründe çoğul kullanım alanına sahip olduğu gösteriliyor. Ayrıca, mimesis kavramının etimolojik bağlamı tartışıldıktan sonra onun neden hâlâ şiirin varlığında önem taşıdığı sorgulanıyor. Kavramın "diyalog", "vekalet", "katılım", "taklit" gibi kökensel anlamlarını ilk kez sanat ve şiir için kullanan Platon ve Aristoteles'in poetik metinlerine atıfta bulunularak bu düşünürlerin mimesisi ele alış biçimleri irdeleniyor. Platon'un mimesis kavramını merkeze alarak onu "ötekiyle karşılaşma" biçiminde çok yönlü tanımladığı ve Sofistlerin şiiri retorik bir araç olarak gördüğü teorilerine itiraz ettiği öne sürülüyor. Ardından, Aristoteles'in Platon'un izinden giderek kavramı "ötekiyle karşılaşıldığında (diyaloga girildiğinde) ortaya çıkan taklit etme (anlaşma) güçlüğü" (37) şekliyle anladığı iddia ediliyor. Ayrıca, Platon ile Aristoteles arasında karşıtlık oluşturmanın mimesisin anlaşılmasında zorluk teşkil edeceği belirtiliyor. Genel hatlarıyla söylenecek olursa, mimesis kavramının art zamanlı kullanımı da göz önüne alınarak, köken bağlamında incelenip farklı görüş ve teorilerce nasıl yorumlandığının irdelenmesinin, kavramın geniş bir perspektifte anlaşılabilmesi için önem taşıdığı vurgulanıyor. Mimesisin özgünlüğü ve poetika açısından önemi de böylece anlaşılır kılınıyor.

"Işıyan İmge ve Ethos Bağlamında Şiirin İfadeliliği: Özgünlükle Yüzleşme" adını taşıyan ikinci bölümde, "gerçekliğin dil içinde tahrifi" anlamındaki "ifade"nin şiiri tanımlamak için kullanılan bir kavram hâline gelmesiyle şiirin özgünlüğüne nasıl bir etki etmiş olabileceği üzerinde duruluyor. Böylece ifadenin, şiirin ve poetikanın özgünlüğündeki rolü belirlenmeye çalışılıyor. İlk olarak ifade kavramının Orta Çağ dogmatik düşüncesindeki tahrif ve restorasyonu hakkında bilgi verilip kavramın tahrif olarak görüldüğü şiir yaklaşımlarının sınırlılıkları belirlenmeye çalışılıyor. Burada okuyucunun söz konusu yaklaşımlarda kavramın hangi amaçlarla kullanıldığı, hangi sebeplerden dolayı anlam değişikliklerine uğradığı, meydana geldiği ortamları ve kavramın şiir için problemlen olan yanlarını açıkça görmesi sağlanıyor.

"İfade" kelimesinin farklı yaklaşımlar tarafından nasıl ele alınmış olduğu gösterildikten sonra semantik arka planına değiniliyor. Latin dilinde doğrudan bir karşılığı olmakla birlikte Yunan dilinde dolaylı olarak karşılık bulan "ifade" sözcüğünün hangi kavramlar aracılığıyla nasıl ele alındığı açıklanmaya çalışılıyor. Yunan dilinde ifadenin, Latin dilindeki karşılığı olan "expressio" kavramının ortaya çıkardığı "verili olanın tahrifi" gibi bir anlamının olmadığı, aksine "enárgeia" ile "ışkıyan imge" olarak "fark etme"nin konusu olduğu ortaya atılıyor. Yunan dilinde ifadenin hangi kavramlarla birlikte düşünüldüğü meselesiyle, "ışkıyan imge" kavramının şiir tecrübesindeki dönüştürücü rolü üzerinde durularak onun kişiyi kendi varlığıyla yüzleştirdiği dile getiriliyor. İfadenin modern yorumbilim ve görüngübilimdeki anlamlandırılışları da ele alınarak kavramın şiir ve poetikanın özgünlüğü bağlamında önemi tartışılıyor.

“Göstergeden Ufukların Kaynaşmasına Şiir: Özgünlükle Dönüşme” adını taşıyan üçüncü bölümde, “gösterge” kavramının “araçsallık içeriği”ni meydana getiren tarihsel ve felsefi arka plan gözden geçiriliyor. Aynı zamanda, yirminci yüzyılda, modern düşüncenin elinde, kavramın içeriğinin ne ölçüde tüketildiği irdeleniyor. İlk olarak kavramın modern düşünceden önceki kullanım alanları ve anlam çerçeveleri inceleniyor. Tarihsel süreçleri göz önüne alındığında kavramın araçsal bir kullanıma sahip olduğu gösteriliyor. Ayrıca tarihsel sürece bakıldığında kelimenin göstergeye dönüştüğü ve hakikatin nasıl oluştuğu sorusunun Platoncu düşünce, rasyonalist ve deneysel felsefelerde de açıklanamadığının altı çiziliyor. Kelimenin modern düşüncede ele alınmadan önceki biçimleri aktarıldıktan sonra yapısalcı dilbilimin önemli temsilcilerinden biri olan Ferdinand de Saussure’ün düşünceleri üzerinde duruluyor. Daha sonra Saussure’ün dilbiliminde oluşturduğu sistemi edebiyat alanına taşıyan Roman Jakobson’un ve Jacques Derrida’nın düşüncelerine yer veriliyor. Söz konusu araştırmacıların kuramsal fikirleri birbirleriyle bağlantılı olarak farklılık ve aynılık bağlamında ele alınıyor. Dilsel metnin nasıl şiir olabileceğini gösterge kavramıyla açıklamaya çalışan kuramcılardan sonra, onlardan farklı olarak “gösterge-ötesi” kavramıyla kelimeyi göstergenin baskısından kurtarmayı amaçlayan Gadamer’in düşünceleri üzerinde duruluyor. Ayrıca Gadamer’in savları, Heidegger’in görüşleriyle de destekleniyor.

Son olarak gösterge kavramının Yunanca kökenine dönülerek kehanetle olan ilişkisine bakılıyor ve şiirin özünün söylediklerinde değil, daha söylenmemiş olanda aranması gerektiğine işaret ediliyor. Söylenmiş olan ile henüz söylenmemiş olanın bir arada bulunmasının ise Gadamer’in “ufukların kaynaşması” fikrinin zeminini hazırladığı belirtiliyor. Şiirin kehanetle olan ilişkisinin modern gösterge kavramında göz ardı edildiği tartışılıyor ve bunun şiirin özgünlüğünü yok ettiği savunuluyor. Göstergenin ancak şiirin kehanet boyutu dikkate alınarak “gösterge”nin baskısından kurtarılmasıyla özgünlüğünü kazanacağını altı çiziliyor.

Servet Gündoğdu’nun *Mimesis, İfade ve Gösterge: Şiirin Özgünlüğü Bağlamında Poetika Sorunu* adlı eseri, bazıları henüz Türkçeye kazandırılmamış olan şiir üzerine derinlikli tartışmaları konu edinmesi ve titiz bir incelemeden geçirmesiyle, Türkçe şiir eleştirisinin ufkunu açacak bir çalışma olarak nitelenebilir. Poetikanın “şiir üzerine” anlamından hareketle şiir ile poetikanın ayrıştırılmazlığını göstermesi, her iki kavramın sahip olduğu soru-cevap yapısının şiirin özgünlüğünü ortaya koyduğuna dikkat çekerken onların tarihsel arka planlarına yönelmesi, kitabı edebiyat kuramları ve eleştirisi alanında müstesna bir noktaya taşımakta. Ayrıca eserde, tarihsel bir sıra izlenerek mimesis, ifade ve gösterge kavramlarının irdelenmesi, bölümler arasında bütünlük kurularak gerektiğinde diğer bölümlere atıfta bulunulması, böylece kavramların geniş bir perspektifte incelenip farklı bakış açılarının geliştirilmesi de dikkate değer. Pek çok önemli konu ve görüşün gözden geçirildiği ve özgün tartışmaların sunulduğu çalışma, bütünlüğü ve organizasyonu da göz doldurmakta. Kısacası Gündoğdu, şiire gönül vermiş okurlara, şiirin nasıl algılanması ve yorumlanması gerektiğine dair iyi bir kılavuz sunmakta.